
UDK 821.163.42.09 Radojević Gizdelin J. "16"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 3. X. 2006.

Vanda BABIĆ – Sanja KNEŽEVIĆ

Filozofski fakultet u Zadru

ŠTOVANJE MAJKE BOŽJE U DJELIMA JURE RADOJEVIĆA GIZDELINA

Sažetak

Iako ne pripada skupini najistaknutijih hrvatskih baroknih pisaca, Jure Radojević Gizdelin zasigurno ne zaslužuje da padne u zaborav, tim više što je u vrlo turbulentnom dobu hrvatske povijesti u obranu domovine ustao u jednakoj mjeri i sabljom i perom. S tom mišlju vodiljom autori članka nastoje osvijetliti lik i djelo ovoga hrvatskoga vojskovođe i pjesnika bosanskoga podrijetla, s posebnim osvrtom na njegov odnos prema Blaženoj Djevici Mariji koju u svojim djelima štuje s posebnim žarom. Njegova djela Okolišenje i uzetje grada Budina te Skazanje vazetja lipoga Biograda prožeta su dubokom pobožnošću prema Gospi od Olova kojoj on piše pohvale i u čiju se pomoć uzda u borbi protiv omraženih turskih osvajača i uzurpatora bosanskoga kraljevstva.

Ključne riječi: Jure Radojević Gizdelin, Blažena Djevica Marija, štovanje, Olovo, spjev, barok, stih.

Uvod

Danas su mnogi povijesno i kulturološki važni, a autohtoni hrvatski prostori izvan državne granice Republike Hrvatske i na svojim područjima čuvaju niz pisanih djela, zaboravljenih spomenika koji ih vežu s matičnom zemljom i matičnom hrvatskom kulturom. Cjelokupna hrvatska baština zasigurno bi bila siromašnija bez baštine koja dolazi ili se

čuva upravo na zanemarenim hrvatskim autohtonim prostorima poput Hercegovine, Bosne, Srijema ili, pak, Boke kotorske.

Istražujući književnu ostavštinu Hrvata Boke kotorske ili, pak, hrvatsku baštinu Boke, ne možemo zaobići veliki utjecaj Blažene Djevice Marije u umjetničkom, a napose književnom stvaranju Hrvata uopće. U hrvatskoj književnosti Boke kotorske lako ćemo uočiti nepobitnu povezanost Bokelja s Marijinim likom, od marijanskih pjesama, legendâ do sačuvanih običaja u dvama najjužnijim marijanskim svetištima u Hrvata, Gospi od Škrpjela ispred Perasta i Gospi od Milosti ispred Tivta.

Jednako tako, govoreći o hrvatskom književnom izričaju bosanskih Hrvata, ne možemo mimoći rad bosanskih franjevaca kao ni ulogu marijanskih svetišta, poglavito onoga u Olovu pored kojega je rođen i Matija Divković i u kojemu je stekao osnovno obrazovanje prije negoli se zaputio na studij teologije u Rim. Malo poznati ali vrijedni hrvatski pjesnik Jure Radojević Gizdelin u svojim dvama djelima upućuje svoje “verseti” Gospi od Olova. Cijelim njegovim književnim radom proteže se vapaj za njegovom Bosnom i njegovim svetištem Gospe od Olova. Te dvije sastavnice Gizdelina drže i kao pjesnika i kao “viteza” koji se osjeća pozvanim i potrebnim da svojom pjesničkom riječju, ali i svojim “mačem” odgovori na izazov vremena u kojima je živio.

1. Legenda o Gospi Olovskoj¹

“Kada su Turci osvojili Zvornik, pretvorili su tamošnju crkvu u džamiju. Tom prilikom stara slika majke Božje, izrađena na dasci, otela se Turcima iz ruku i sama ostavila crkvu. Smjestila se slika na jednom drvetu kraj Drine. Prolazeći obalom neki turski konjanik primijeti sliku Gospe i rani je u glavu svojim kopljem, iznad same krune, ali ga odmah stigla kazna Božja. Istog časa pobjesni Turčin, ali i njegov konj te stadoše trčati amo-tamo kao da ih gone svi zlodusi. Konačno se, iznemogli od trčanja, strmoglave u rijeku Drinu. Otada se svake godine na Veliku Gospu tri puta pojavi u valovima Drine turski konjanik na konju s kopljem u ruci.

¹ Prema ĐURIĆ, T.: *Legende puka hrvatskoga*, Samobor, 2005., str. 37-38.

Poslije tog događaja ostavi Gospa svoje mjesto na drvetu i preseli se na jedan brežuljak nedaleko od franjevačkog samostana u Olovu. Kršćani odluče na tom mjestu sagraditi crkvicu u čast Majke Božje, a dok je ne sagrađe odnesoše je na čuvanje u samostan. Međutim, franjevci nagovore narod da je bolje Marijinu crkvicu sagraditi kraj samostana jer bi gore na brežuljku bila ugrožena od Turaka, no Gospi se nije svidjela ta odluka. Što god bi zidari sagradili preko dana, to bi se preko noći srušilo. Vidjevši u tome Gospinu želju, svi zajedno odlučiše – i narod i fratri – da crkvicu podignu na brežuljku, gdje su našli čudotvornu sliku. Na tom je mjestu i gradnja tako brzo napredovala kao da su zidovi sami od sebe rasli iz zemlje. Turcima nije bilo drago što Hrvati grade crkvu te su tražili priliku da spriječe njezinu gradnju. Kada je za to saznala Anica djevojka, pokloni ona sultanu čador² koji je vezla devet godina. Sultanu se svidio čador i on joj ponudi nebrojeno blago. No, Anica odbije sve to blago pa je začuđeni sultan upita što bi htjela, a ona mu odgovori:

*‘Daj mi dozvolu da moliti smidnem
Sultan care, iza gore sunce,
Dopusti mi da sagradim crkvu
U Olovu, mjestu čestitome.’*

Iznenadjeni sultan udovolji njezinoj želji i naredi svojim begovima u Olovu da ne ometaju gradnju crkve za koju ga je tako svesrdno molila pobožna Anica djevojka.”

2. Marijansko svetište Gospe od Olova

Olovo je gradić između Sarajeva i Tuzle u kojemu su poznata nalazišta rudâ po kojima je i dobio ime. Od 1382. tu je postojao franjevački samostan, a uz njega i svetište Majke Božje. Franjevački samostan nalazi se na popisu samostana fra Bartola Pizanskoga iz 1385. i pripada skupini najstarijih samostana na području Bosne. Dugo je bio napušten, a 1700. svi su se franjevci, osim gvardijana, preselili u Ilok. U noći 1. na 2. ko-

2 Šator (tur. cadir).

lovoza 1704. samostan i crkva zapaljeni su, a počinitelj je ne samo bio poznat nego je naručen i bogato nagrađen za takav čin.

Samostan je bio vrlo bogat dragocjenostima, ali su se franjevci zbog velikih nameta i dugovanja morali zadužiti, pa su kod jednoga dubrovačkog vlastelina ostavili veći dio svojih dragocjenosti, no one su zagubljene kao i mnoge druge što su ih sa sobom ponijeli prilikom napuštanja Olova.

Poslije požara 1704. od samostana i crkve ostale su samo ruševine. Istom 1867., godinu dana poslije velikoga hodočašća od oko 5.000 vjernika, podignuta je drvena crkva koja se 1913. srušila. Nakon 1923. pokrenuta je akcija obnove crkve i svetišta te joj je 1938. postavljen kameni oltar, a istom 1961. sanirani su i temelji crkve. Na uglu crkve izgrađene su dvije kule od kojih je jedna posvećena fra Matiji Divkoviću, a u drugoj se nalaze posmrtni ostatci fra Ljudevita Zloušića i njegova bista.

Olovska crkva nije bila velika (12,60 x 9,50 m). Njezini masivni zidovi bili su građeni od tesanoga kamena. Iznutra je bila ožbukana i likovno dekorirana. Od stare olovske crkve očuvan je i ključ koji je istodobno služio kao samokres, ako se trebalo braniti. U svetištu se nalaze dvije Gospine slike. Jedna je iz 18. stoljeća s natpisom *S. Maria Plumbensis* koja je do 1920. bila kod franjevaca u Iloku, a kasnije na Petrićevcu i u Sarajevu, da bi 1964. bila prenesena u Olovo. Drugu je sliku godine 1954. izradio Gabrijel Jurkić prema opisu negdašnje *Olovske Gospe* koja je nestala.

Svetište Majke Božje u Olovu pripadalo je najvećim hodočasničkim mjestima na južnoslavenskom prostoru. Prema jednom zapisu iz 1679. Gospi u Olovo hodočastili su katolici i inovjerci, osim iz Bosne također i iz Bugarske, Srbije, Albanije i Hrvatske. I u današnje vrijeme olovsko je svetište privlačno hodočasničko mjesto. Mahom se hodočasti na svetkovinu Velike Gospe, sredinom mjeseca kolovoza, a i u drugim prilikama.

Hrvati su uvijek posebno štovali svoju zaštitnicu Blaženu Djevicu Mariju kojoj su upućivali zavjete, molitve, krunice, pjesme. Njezin zagovor pratio ih je u svim životnim izazovima. U hrvatskoj književnosti povelik je broj pjesama napisanih u čast Blaženoj Djevici Mariji. Mnoge su legende vezane za nastanak njezinih svetišta, poput Gospe

od Škrpjela ili Gospe od Olova kojima je zajednička upravo *slika koja je sama pokazala mjesto na kojemu se treba napraviti svetište*. U Boki to je bila hrid nasred mora na kojoj su Peraštani umjetno napravili otok, a u Olovu to je na vrhu brežuljka. Čudotvorne moći Gospine slike u Perastu ozdravljaju njezine nalaznike, a u Bosni kažnjavaju Turčina. U oba svetišta hodočasnici iz svih krajeva dolaze na 15. kolovoza pomoliti se Majci Božjoj. Oba su mjesta autohtoni hrvatski prostori i oba danas ne pripadaju državnim granicama Republike Hrvatske. Unatoč povijesnim i društvenim događajima, ratovima i požarima oba svetišta i danas ponosno svjedoče o kršćanskoj sljubljenosti sa svojom zaštitnicom koja ih je očuvala u svojoj cjelovitosti. Da je tomu tako, svjedoče danas oba prostora u kojima jedan isti – hrvatski narod živi i čuva vrijednu hrvatsku kulturu i baštinu.

U tom smislu ne smijemo zaboraviti ulogu franjevac koji su i na području Boke, a poglavito u Bosni zaslužni za sveopći kulturni i književni rad kao i za kulturni rast ljudi koji su u tim vremenima bili na tim prostorima.

3. Tko je bio Jure Radojević Gizdelin

Poslije gotovo stogodišnjega zaborava vraća se spomen na hrvatskoga pjesnika iz 17. stoljeća – Juru Radojevića Gizdelina. Do sada je bilo poznato njegovo djelo *Okolišenje i uzetje grada Budina*, i to u dvama izdanjima, prvo u Padovi 1686. i drugo u Veneciji 1734. godine.

O biografskim podacima Jure Radojevića Gizdelina znamo vrlo malo. Većinu njegovih biografskih podataka možemo rekonstruirati na temelju dvaju notarskih spisa, Gizdelinovih molbenica, koje je u zadarском arhivu pronašao Šime Urlić i kao takve, uza svoj komentar, i objavio. Na temelju toga doznajemo da je rođen 1630.

U molbenici datiranoj na 3. veljače 1653. Jure Radojević Gizdelin u svoje i u ime svoga oca Nikole moli mletačkoga dužda da im ustupi zemljište “na Kamenu u splitskom polju između Splita i Klisa”³. Tu on

3 URLIĆ, Šime: “Nekoliko sitnih vijesti o Jurju Gizdelinu”, u: *Nastavni vjesnik*, sv. 3, knjiga XXIII., Zagreb, 1915., str. 208.

navodi kako je njegov otac Nikola (kao što su i njegova braća) iz Žrnovnice, no kada je Žrnovnica pala pod tursku vlast, oni su prebjegli na područje mletačke države. Vjerojatno je to bio Split jer je Radojevićeva molbenica, kako navodi Urlić, poslana iz Zadra u Split. On također svoje djelo *Skazanje vazetja lipoga Biograda* posvećuje Ivanu Žuri, građaninu splitskom.

Radojević dalje navodi kako su njegova dva strica zaglavila na ratištu u Polesini, da mu je jedan brat poginuo na Kandiji, a drugi u Dalmaciji. Treći mu se brat nalazi u Španjolskoj u službi nekoga mletačkog poklissara. On, pak, očekuje novu prigodu da preuzme službu u kojoj će ostati do kraja života. (U tim nemirnim ratnim vremenima to je zasigurno bila vojnička služba.) Usto, Radojević u oba svoja djela za sebe kaže da je vojvoda, i to iz loze bosanskih knezova. U molbenici Radojević Gizdelin traži zemlju koja je za turske okupacije pripadala nekom Turčinu Zelaliću, a mletačkome duždu obećava da će na tom imanju popraviti i obnoviti srušene kuće te utvrditi daljnju obranu od neprijateljskoga nadiranja.

Šime Urlić donosi podatke kako je mletačka vlada na Gizdelinovu molbenicu odgovorila istom 1664. te da je odgovor na nju, po svemu sudeći, bio negativan. "Iz molbenice je jasno, da Gizdelini, iako potječu iz sela Žrnovnice kraj Splita, današnjoj poljičkoj općini na zapadu, nijesu se u nju vratili ni poslije g. 1648., kada je opet došla pod vlast mletačku, već su kao beskućnici išli, štono se kaže trbuhom za kruhom. Ta Juraj ni u samoj molbenici g. 1653. nije zabilježio mjesta, gdje stanom stoji."⁴

No, istražujući dalje zadarski arhiv, Urlić je naišao na isprave kojima se utvrđuje da je Jure Radojević Gizdelin godine 1655. otišao u Mletke i ponudio se mletačkoj vladi "da će u roku od tri mjeseca među 'Vlasi-ma' sabrati četu od 50 momaka, kojoj će kao kapetan sam zapovijedati. Vijeće Umoljenih na 20. septembra 1655. pristaje na njegovu ponudu i za prve troškove dade mu u Mlecima 150 dukata i 2.000 libara kruha dvopeka s pogodbom, da najamnici ne smiju biti mletački podanici. Tu odluku Vijeća Umoljenih na 29. decembra 1655. dužd Contareno dojav

4 Isto, str. 209.

generalnom providuru Zenu u Zadru, a ovaj o njoj obznani mletačkog kneza (conte) u Splitu, kamo je Gizdelin svoju četu imao skupiti”⁵.

I u svojim djelima *Okolišenje i uzetje grada Budina* i *Skazanje vazetja lipoga Biograda* Jure Radojević Gizdelin sebe naziva vojvodom te se tako predstavlja već na naslovnim stranicama djela – “... složeno u verseti po meni vojvodi Juri Radojević GIZDELINU...” (*Okolišenje i uzetje grada Budina*, Padova, 1686.) ili “... složeno u kratko u veras po meni vojvodi Juri RADOJEVIĆ GIZDELINU” (*Skazanje vazetja lipoga Biograda*, Padova, 1688.).

Već ovim određenjem Juru Radojevića Gizdelina možemo svrstati u red onih hrvatskih književnika, pisaca koji su u obranu domovine stali u jednakoj mjeri i sabljom i perom. On tako nastavlja tradiciju pjesnika i vojskovođa – Brne Karnarutića, Petra Zrinskoga, Frana Krste Frankopana i mnogih drugih. Ipak, Gizdelin je svjestan svojih nešto skromnijih poetskih dostignuća, stoga se i sam opravdava stihovima – “*Prosti prijatelju / ako sam što falijo / zašto nisam dragi / mudrinu učio // Mudrinu i knjigu / za verse činiti / nego oblužiti / i sablje nositi*”⁶.

Šime Urlić u *Nastavnom vjesniku*⁷, problematizirajući Gizdelinovo podrijetlo, piše kako mu je povod za uzimanje naslova bosanskoga plemića bilo tada poznato djelo *Le glorie cadute dell' antichissima ed augustissima famiglia Comnena*, talijanskoga pisca Miniatija, u kojemu se posebna pozornost posvećuje bosanskim knezovima Grgurić–Ohmučevićima, kojima je “po predaji ili po sačuvanim tobožnjim ispravama bio praotac neki Radivoj”⁸. Iako se Radojević Gizdelin poziva na slavnoga kneza Radivoja kao svoga pretka – u svom djelcu *Skazanje vazetja lipoga Biograda* on će zapisati svoje podrijetlo u stihovima: *Na čast vami Ive Žurin / pisme složi tvoj Gizdelin / ne pivam ih kako slavić / jer sam Jura Radojević. // Bosanskoga perivoja / vriže kneza RADIVOJA / pri neg Turci obladaše / te države bihu naše*.⁹ Šime Urlić sumnja u istinitost Gizdelinovih tvrdnjâ: “...teško mu je vjerovati (ono drugo), što kaže

5 URLIĆ, Š.: “Juraj Gizdelin imenovan vojvoda g. 1655.”, u: *Grada JAZU*, knjiga IX., str. 196.

6 RADOJEVIĆ, Jure Gizdelin: *Okolišenje i uzetje grada Budina*, transkript, str. 52.

7 *Nastavni vjesnik*, sv. 3, XXIII, Zagreb, 1915.

8 URLIĆ, Š.: “Nekoliko sitnih vijesti...”, nav. dj., str. 210.

9 RADOJEVIĆ, J. G.: *Skazanje vazetja lipoga Biograda*, transkrip, str. 19.

za svoje stare, da oni potječu od starih bosanskih kneževskih porodica Grgurić-Vladisaljića, kojima je Tuhelj u Bosni bio stari zavičaj. Među raznim ograncima ove tobožnje kneževske porodice Grgurić-Vladisaljića, što se u Miniatijska navode po svojim raznim potonjim prezimenima, Radojevići se ne spominju kao njezin ogranak, premda se u Miniatijska navode svi ogranci do polovine XVII. stoljeća. Kako je onda Juraj mogao ustvrditi, da su Radojevići ogranak porodice Grgurić-Vladisaljića? On je vidio u Miniatijska, da je praocu Grgurić-Vladisaljića bilo ime Radivoj, pa je bez ikakva žacanja zaključio, da su i Radojevići od iste starinske kuće. Prema tomu je on dosljedno okrstio Gizdeline Radojević i bosanskim knezovima, jer ako Radojevići vuku lozu od Grgurić-Vladisaljića bosanskih knezova, dosljedno su i oni bosanski knezovi.”¹⁰

Branko Vodnik izričito kaže da u Gizdelinovo vrijeme sve što se tiče plemićkih povelja treba prihvatiti s određenom dozom suzdržanosti¹¹, iako vjeruje u Gizdelinovu povezanost s plemićkom lozom Grgurić-Ohmučević. Kada Jure Radojević Gizdelin pjeva u pohvalu Gospi od Olova, on je ujedno moli da oslobodi Bosnu i Tuhelj – “*Gospe slavna od milosti / obraz sveti k nam obrati / neprijatelje naše strati / Bosnu, Tuhelj nam povrati*”¹², a Vodnik, govoreći o bosanskom Tuhelju i odnosu Kačića Miošića u *Razgovoru ugodnom naroda slovinskog* prema plemićkoj porodici Grgurića – Radivojevića – Vladisaljića, spominje se i Tuhelja u Hrvatskome zagorju u kojemu, po njegovu svjedočenju, postoji nekoliko obitelji s prezimenom Radojević: “I u Hrvatskom Zagorju ima jedan Tuhelj, koji je bez ikakve sumnje bosanska naseobina, što nije ništa neobično, jer je historija utvrdila, da je čitava trećina žiteljstva današnje Hrvatske i Slavonije podrijetla bosanskoga [...] U Tuhelju zagorskom živi još danas tradicija o njegovu bosanskom podrijetlu, a to svjedoče i

¹⁰ URLIĆ, Š.: “Nekoliko sitnih vijesti o Jurju Gizdelinu”, u: *Grada JAZU*, knjiga IX, str. 211.

¹¹ “U pitanjima genealoškim valja biti vazda na oprezu, a osobito ne valja ništa uizmati na vjeru u XVII. i XVIII. stoljeću, jer to je doba najvećeg falzificiranja plemićkih povelja i grbova. Od hrvatskih krajeva to se osobito razmahalo u Dalmaciji, gdje je bilo aventuriera, kojima bijaše ovaj posao pravo zanimanje. Veliki historički događaji, neprekidna useljivanja i političke promjene, a u drugu ruku cvjetanje kroničarstva – to su bili poticaji za ovakav posao.” (DRECHSLER, Branko: “Jura Radojević Gizdelin, knez od Bosne – crtica iz stare bosanske književnosti”, u: *Savremenik*, god. IV., br. 3., Zagreb, 1909., str. 122-123.)

¹² RADOJEVIĆ, J. G.: *Skazanje...*, nav. dj., str. 14.

porodična imena, ali je za nas najzanimljivije, da u ovome Tuhelju ima još i danas više porodica Radojevića, bit će potomaka starih bosanskih knezova [...] Zbog svega toga ne sumnjamo, da su knezovi Radojevići gospodovali nekoć u Tuhelju u Bosni, a nema povoda ne vjerovati našem pjesniku Juri Radojeviću, bosanskom emigrantu u Dalmaciji, koji se nazivlje knezom od Bosne, da doista pripada ovome koljenu, pa kao pravi koljenović prati događaje oko sebe i nada se, da će se i domovina njegovih kneževskih djedova osloboditi turskoga kopita.”¹³

Dragutin Prohaska Juru Radojevića Gizdelina u svom pregledu hrvatske i srpske književnosti u Bosni i Hercegovini smješta u poglavlje bosanskih književnika – emigranata.

No, u raskrinkavanju Gizdelinova plemićkoga podrijetla ne može se zaobići njegova duboka, pa slobodno možemo kazati i intimna, privrženost pobožnosti Gospi od Olova. U obje svoje knjižice on donosi i crtež lika Gospe od Olova ispod kojega stoji: “*Blažena Gospe od Olova, pomoćnica i odvratnica od kraljevine Bosne i plemena Radojević Gizdelina*”. U *Enciklopediji Jugoslavije* o Olovu u Bosni i Hercegovini, između ostaloga, stoji da je ono poslije smrti bosanskoga kralja Tvrtka 1391. prešlo u ruke kneza Pavla Radenovića čiji su se potomci po njemu kasnije nazvali Pavlovićima.¹⁴ Olovo je u njihovom posjedu ostalo sve do pada Bosne 1463. Nadalje, o Pavlovićima u *Enciklopediji Jugoslavije* piše: “...srednjovjekovna vlasteoska porodica, s glavnim posjedom u istočnoj Bosni. Njen uspon je počeo s knezom Pavlom Radenovićem, pred kraj vlade Tvrtka I (1353-91), koji je držao krajeve oko rijeke Krivaje i Prače. U njegovim rukama bio je rudnik Olovo, trgovi Borač i Prača, a potkraj XIV. st. također Trebinje, Vrm s Klobukom i polovina Konavala s Cavtatom. Kao jedan od najmoćnijih velmoža, uz Hrvoja Vukčića i Sandalja Hranića, odlučno je utjecao na političke prilike u Bosni. (...) Naslijedio ga je prvo stariji sin Petar (poginuo 1420.), zatim mlađi Radoslav, najpoznatiji član ove porodice.”¹⁵

13 DRECHSLER, B.: *nav. dj.*, str. 123-124.

14 Prema KOVAČEVIĆ, Desanka: “Olovo”, u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 6, LKZ FNRJ, Zagreb, 1965., str. 381.

15 KOVAČEVIĆ, D.: “Pavlovići”, u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv.6, str. 447.

Ako su se Radenovići nazvali Pavlovićima prema svom slavnom pretku Pavlu, nisu li se i Radojevići mogli nazvati prema slavnom pretku Radoslavu Pavloviću? U staro je doba patronimizacija prezimena bila česta i normalna pojava. Također je teško ne primijetiti sličnost prezimena Radenović i Radoević (Radojević)! Vodnik i Urlić navode da je poticaj za pozivanje na svoga slavnog pretka Radivoja naš Gizdelin našao u Miniatiјevu djelu gdje se spominje porodica Grgurić-Ohmučević. No, možemo pretpostaviti i ovo: poticaj za isticanjem svoga plemićkog podrijetla od kneza Radivoja Gizdelin možda i jest našao u Miniatiјevu djelu, ali iznimna privrženost Gospi Olovskoj, čije je svetište na posjedu knezova Radenovića, kasnije Pavlovića (najslavniji kasniji potomak jest Radoslav), upućuje nas i na novo razmišljanje o plemićkom podrijetlu Jure Radojevića Gizdelina. Oko 1463. Pavlovići su pod turskom najezdom bili prisiljeni napustiti Olovo. Svakako su se uputili prema hrvatskim zemljama, vjerojatno u nekoliko navrata i nekoliko skupina, a možda su neki od njih tijekom vremena dospjeli čak i do Žrnovnice pokraj Splita. Nadalje, ako su Pavlovići, a posebno s Radoslavom Pavlovićem na čelu, bili jedna od najslavnijih bosanskih plemićkih porodica, nije li Gizdelin svoga mogućeg pretka kneza Radoslava Pavlovića poistovjetio s Miniatiјevim Radivojem?

U ovom se kontekstu valja osvrnuti i na *Razgovor ugodni naroda slovinskog*, Andrije Kačića Miošića. Radojeviće, Radenoviće ili pleme sličnoga imena Kačić ne spominje, ali na jednom mjestu spominje Gizdelinoviće: “*Od Olova kneza Grubišića / od Neretve mutne Grubkovića / od Utova Gizdelinovića / od Mostara mlada Ilinića.*”¹⁶ Dakle, u Utovu, selu između Popova i Žabe Velike u donjoj Hercegovini, poznat je rod Gizdelinovića. U istoj strofi Kačić spominje i Olovo, što bi značilo da je postojala neka veza između mjesta koja on nabroja. A zanimljivo je da u istoj pjesmi Pavloviće smješta u Popovo. Sada bismo mogli zaključiti da su se u donjoj Hercegovini smjestili izbjeglice iz Olova, Gizdelinovići i Pavlovići, te da su Gizdelinovići jedna grana obitelji Pavlović. I sam Jure Radojević Gizdelin tumači da je ime Gizdelin nastalo prema pridjev-

¹⁶ KAČIĆ MIOŠIĆ, Andrija: *Razgovor ugodni naroda slovinskog*, Zbornik Kačić, Split, 1983., str. 104.

ku jednoga od njegovih predaka: “Vojvoda Jura / starim Radojević / a primenom sada / prozvan Gizdelinović // Rad lipe odiće / kneza Tome velin / ljudi ga prozvaše / ah lipi gizdelin”¹⁷.

Mogli bismo reći da se Jure Radojević Gizdelin prema obiteljskoj predaji sjeća svoga plemićkoga roda iz Olova i Bosne te da mu je tada popularno Miniatićevo djelo dobro došlo da svoju uspomenu učini vjernom pozivajući se na plemićku kuću kneza Radivoja. Jer, ne bi bilo moguće da se u obiteljskoj predaji nisu spominjala imena obiteljskih junaka poput kneza Radoslava Pavlovića, a naš Gizdelin, iščitavajući Miniatića, vrlo je lako mogao dovesti u svezu kneza Radoslava i kneza Radivoja. Ako li ne iz osobnoga uvjerenja, a onda zasigurno iz pragmatičnih razloga jer bi mu u svakom slučaju dobro došlo u krajevima pod mletačkom upravom, gdje se sklonio kao izbjeglica, predstaviti se kao potomak slavnoga bosanskoga kneza koji je svoje mjesto našao i u djelu jednoga Talijana.

3.1. Oltarna slika Gospe od Olova

Da je Radojević bosanski plemić u izbjeglištvu, govori nam i činjenica što on u svojim djelima donosi rijetku sliku (crtež) Gospe od Olova. Njemu je ta slika, doista, morala biti poznata da bi, slijedeći tradiciju prikazivanja Gospe od Olova, mogao napraviti njezin crtež, ili je pak u obitelji bila sačuvana slika prema kojoj je Radojević za svoju knjigu napravio crtež. Fra Ljudevit Zloušić, pišući o slici Gospe od Olova u *Dobrom Pastiru*, pita se nije li Radojevićev crtež rađen prema oltarnoj slici iz crkve Gospe od Olova: “Oltarska slika nije u bilješkama putopisaca potanje opisana. O. Pavao iz Rovinja u svom izvješću iz 1640. godine kaže samo: ‘Tu (na velikom oltaru) se nalazi jedna pala (slika na platnu, koja se naslanja) Uznesenja prejasne Djevice od istoga slikara koji je naslikao našu palu sv. Andrije u Rovinju.’ Slika iz knjige Jure Radojevića predstavlja Uznesenje. Dakle, ova bi slika bila vjerna (prema tehničkim mogućnostima vremena) kopija one Gospine slike, koja se od davnina, možda još od vremena bosanskih kraljeva, nalazila i štovala na glavnom

¹⁷ RADOJEVIĆ, J. G.: *Okolišenje...*, nav. dj., str. 46.

oltaru Gospine crkve u Olovu.”¹⁸ Zašto bi oltarna slika bila važnija za rođene Ovoljane i Bosance od one čudotvorne, fra Ljudevit Zloušić pojašnjava kako je oltarna slika za njih imala “osim religioznog momenta i rodoljubni, nacionalni”¹⁹. Kompozicija slike Gospe od Olova koju nam donosi Radojević poklapa se s kompozicijom slike Gospe od Olova u Iloku koja je rađena prema sjećanju na Gospinu sliku iz svetišta, ali – kako navodi fra Ljudevit Zloušić – ta kompozicija, prema izvješću biskupa fra Jeronima Lučića iz 1637. i 1638., ne odgovara čudotvornoj slici Gospe Olovske. Dakle, i Gizdelinu je “vrjednija” Gospina slika s oltara, što će fra Ljudevit Zloušić objasniti: “Konačno crkva je imala svoju slavu još prije nego je došla u nju čudotvorna slika, za koju narodno predanje, zabilježeno od putopisca Grgičevića (Georgiceo, Splicićanin) iz 1636. hoće, da je došla u Olovo iza katastrofe jedne Gospine crkve u istočnoj Bosni (Zvornik?). A oltarska je slika bila svjedok bosanske slobode i samostalnosti, njoj su poslale darove Katarina i Marija, ona je bila utjeha i nada u danima ropstva. Tu misao kao da potvrđuje jedan detalj na slici iz knjige Radojevića. Ispod slike stoje dva štapa unakrst, a na svakom po jedna arapska glava. U zbirci starina fojničkog samostana ustrajno se pokazuje pravi grb Kraljevstva bosanskog. Grb Primorja i Rame (ruka s mačem), koji je važio kao bosanski grb za Austro-Ugarske, Bosni je nametnut, da se historijski opravdaju pretenzije Mađara na Bosnu. A onaj pravi grb bosanskoga kraljevstva ima upravo ovaj detalj dvije arapske glave na dva unakrštena štapa. Je li ovaj grb bio i na originalu još za vrijeme bosanske samostalnosti, ili je naknadno dodan iza 1463., da se simbolički označi, kuda se zaklonila sloboda, ili ga je konačno dodao sam pisac knjige u skladu s potpisom ispod slike i sa suvremenim težnjama i pokušajima za oslobođenje kršćanskoga Balkana ispod Osmanlija?”²⁰

18 ZLOUŠIĆ, fra Ljudevit: “Najnoviji podatak o slici Olovske Gospe”, u: *Dobri pastir*, sv. I-IV, god. III., Sarajevo, 1952.–1953., str. 329.

19 *Nav. mj.*

20 *Nav. mj.*

3.2. Gizdelinovi "Verseti" Gospi Olovskoj

U svome djelu *Okolišenje i uzetje grada Budina* Jure Radojević Gizdelin u pohvalu Gospi od Olova piše pjesmu "Verseti u pohvalu B. D. M. od OLOVA U BOSNI", dok ju u pjesmi "Skazanje dija života i sramotne smrti Baezeta petoga kralja kuće Otmanović koji uze kraljevinu BOSNU" izričito spominje kao "pokretača radnje". U svome nešto kasnijem djelu *Skazanje vazetja lipoga Biograda Gospi od Olova* Radojević Gizdelin posvećuje dvije pjesme – "Verseti ali pisam B. D. M. od Olova koja prošiva čudesi u kraljevstvu Bosanskomu." i "Druga pisam B. G. od Olova". Treba, međutim, reći da su oba spjeva protkana dubokom pobožnošću i pouzdanošću u Gospu Olovsku. Sve to ide u prilog tezi da je Gizdelin svojim podrijetlom vezan uz Olovo, a time (moguće) i za kneževsku porodicu Pavlovića.

U pjesmi "Verseti u pohvalu Bosne i gospode u njoj rođeni, njihovo vladanje zapovid i pleme, i knežtvo" iz *Okolišenja i uzetja grada Budina* Jure Radojević Gizdelin, iznoseći osnovnu misao svoga djela, ujedno nam otkriva i svoju privrženost Bosni i Olovskoj Gospi: "Svak trudi životom / nišće se ne krati / i želi iznova / da s' u Bosnu vrati // I na druga mista / gdi kod ki ostavi / zač svak svoje želi / i hvali i slavi // Gospe od Olova / svi tebe molimo / naša pomoćnice / da tebe vidimo // U tom našem mistu / u svetoj prilici / da t' se poklonimo / u tvojoj crikvici."²¹

U prilog nam ide i još jedno otkriće fra Ljudevita Zloušića. Naime, nisu samo Grgurić-Ohmučevići, čijim se potomkom Radojević Gizdelin drži, imali u svojoj vlasti Tuhelj. Postoji još jedan Tuhelj, i to upravo u olovskoj župi. Stoga su nam u ovom kontekstu dragocjene Zloušićeve riječi: "Pisac knjige smatra se potomkom knezova od Tuhelja u župi Smučkoj. Stručnjaci spominju grad Tuhelj između Kreševa i Konjica kao i selo Smučka kod Tarčina. Ali ovdje bi bilo na mjestu da se spomene, kako je olovski samostan među svojim župama imao i župu Tuhelj-Gostilju. Dr. Draganović smješta tu župu u sadašnje muslimansko selo Tuhelj na podnožju Konjuha prema Tuzli, gdje se u blizini nalazi i rijeka Gostilja."²²

²¹ RADOJEVIĆ, J. G.: *Okolišenje...*, nav. dj., str. 50.

²² *Isto*, str. 229-230.

U knjizi Petra Šimunovića *Hrvatska prezimena* ne nalazimo prezimena Radojević, Radoević ili slično. Također, nema ni oblika Gizdelin, ali ima Gizdić, prezime za koje možemo pretpostaviti da je nastalo od Gizdelin ili Gizdelinović. Zanimljivo je da Šimunović navodi kako je ovo prezime vrlo rijetko, a nalazimo ga na kliško-solinskom području – dakle na Gizdelinovu posjedu!²³

Toliko bi, za sada, mogli reći o podrijetlu Jure Radojevića Gizdelina. Iako su gore navedene tvrdnje o Gizdelinovu bosanskom plemićkom podrijetlu obojene hipotetičkom notom, a prema njegovim oskudnim biografskim podacima drukčije i ne mogu biti, nadamo se da će one biti bar koristan kamenčić u mozaiku otkrivanja slavnoga a zaboravljenoga hrvatskog, bosanskog plemstva koje je iza sebe ostavilo vrijedan i neizbrisiv trag kulture. U svakom slučaju možemo biti sigurni da su Gizdelini imali svoj posjed u Žrnovnici pokraj Splita, a da im je jedan od njih osvjetlao ime ne samo sabljom u obrani domovine nego i živom pjesničkom riječju koja je, eto, još uvijek među nama.

Hrvatskim piscima 17. stoljeća nisu bili potrebni podražaji izvana da bi ravnopravno sudjelovali u kontekstu europske barokne književnosti. Stvarni život hrvatskih pjesnika, uvjetovan stalnim geopolitičkim previranjima, nudio im je i stalnu aktualnu temu za pjesnička i epska djela koja su upravo po toj svojoj aktualnosti i izvornosti bila zanimljiva i Europi. Kako smo već spomenuli, spjevovi Jure Radojevića Gizdelina *Okolišenje i uzetje grada Budina* kao i nešto skromnije *Skazanje vazetja lipoga Biograda* pripadaju redu popularnih spjevova koji obrađuju aktualnu političko-povijesnu tematiku. U godini 1686., kada je car Leopold I. osvojio Budim, Jure Radojević Gizdelin u Padovi objavljuje spjev *Okolišenje i uzetje grada Budina*, posvećen tom događaju, važnom za budući izgled cjelokupne političke karte Europe, a napose Hrvatske i Gizdelinove djedovine – Bosne. Isti je slučaj i s njegovim kraćim spjevom – *Skazanje vazetja lipoga Biograda* koji, također u godini samoga osvajanja Beograda, objavljuje u Padovi (1688.).

23 “GIZDIĆ nije brojno prezime: ima samo oko dvije stotine nositelja. Uglavnom su iz kliško (89)-solinskog (20) područja.” (ŠIMUNOVIĆ, Petar: *Hrvatska prezimena*, Golden marketing, Zagreb, 1995., str. 33.)

3.3. Gizdelinovo Okolišenje i uzetje grada Budina

Okolišenje i uzetje grada Budina kraće je epsko djelo sastavljeno od pet prigodnih epskih pjesama. Na naslovnici knjige, prema konvencijama ondašnjega izdavaštva, stoji kraći sadržaj djela gdje se autor ujedno deklarira kao bosanski plemić. Isti je tekst na sljedećoj stranici objavljen i u talijanskom prijevodu te napomena o odobrenju mjerodavnih vlasti za tiskanje istoga djela.

Prema konvencijama barokne poetike Jure Radojević Gizdelin *Okolišenje i uzetje grada Budina* započinje pjesmom “Verseti kako Gospodin Bog vazda je providija tko mu je viran bio, i sada ga molimo da providi v ove sadanje potrebe karstjanske”. U prvih devet šesteročkih katrena Gizdelin – pjesnik zaziva Božju milost da “*v ovoj potrebi / puka sina tvoga / nas Bože providi*”, uspoređujući kako je Krist (Dobro) u svojoj mucu nadvladao Vraga (Zlo) sa stanjem kršćana (Dobro) u stalnoj opasnosti od Turaka (Zla) – “*Sila svita ovog / vira Mahometa / nadskoči karstjane / molitve nam smeta*”²⁴. U duhu katoličke obnove Gizdelin kao glavnoga krivca sudbine kršćana proziva njihovu oholost, no ona je uz lakomost i glavni krivac buduće turske propasti: “*Već njihova sila / i vela lakomost / dodija karstjanom / njihova oholost.*”²⁵

U daljnjih devet šesteročkih strofa Gizdelin kataloški navodi starozavjetne osobe i proroke kojima je Bog providio i ukazao milost kroz čudesa (Noa, Mojsije, Jona, Jakov, David, Judita itd.), da bi ukazao kako Bog pomaže samo onima čista srca i ponizne vjere. To su “argumenti” na koje se poziva kako bi Bog pomogao u oslobođenju Budima kao i svih kršćanskih zemalja od Turaka. Da bi ukazao na dvije razine svoje uvodne pjesme – prošlost i sadašnjost – poslije nabranja starozavjetnih čudesa u šestercima Gizdelin se prihvaća osmeračkih katrena i vraća nas u sadašnjost. Nakon zazivanja molitava za “opću stvar”, slijedeći konvencije epskih pjesama, unosi i molitve za sebe, za očuvanje vlastite duše od svega zla te da mu Bog pomogne privesti kraju djelo: “*Kako jesi ti pomoga / sve zgor sluge tve rečene / ti pomози svim karstjanom / mili Bože još i mene // Da ja mogu putovati / putom pravim od istine / i da*

24 RADOJEVIĆ, J. G.: *Okolišenje...*, nav. dj., str. 3.

25 *Isto*, str. 4.

moja duša Bože / nikadare ne pogine // I da mogu ispuniti / Bože svetu volju tvoju / i s tvom voljom i pomoću / slabu ovu misal moju.”²⁶

Po svemu sudeći, Jure Radojević Gizdelin bio je dobro upoznat s politikom Leopolda I., iznimno je dobro slutio vrijeme koje prethodi, dakako, polažući sve nade u oslobođenje hrvatskih i bosanskih krajeva od turske vlasti i uzdajući se u vlastiti povratak na djedovinu. U tom smislu, već pomalo i s nestrpljenjem, Gizdelin završava ovu pjesmu molitvom u kojoj vapi za oslobođenjem od turskoga jarma.

Kako bi svoj spjev o zauzeću Budima što bolje osmislio, Gizdelin u niz pjesama objedinjenih pod naslovom *Okolišenje i uzetje grada Budina* inkorporira i kraću pjesmu posvećenu posljednjim godinama života i sramotnoj smrti turskoga sultana Bajazida I. Jildrima. Bajazid I. osvojio je godine 1397. Srbiju, a sljedeće godine njegovi su sinovi uz pratnju Stefana Lazarevića provalili u Bosnu.²⁷ Iako sam Bajazid nije bio u Bosni, njezino osvajanje pod njegovim imenom Gizdelinu je dovoljan povod da primjer njegova života i smrti upotrijebi kao sliku baroknoga čovjeka čija je sreća nestalna, čija oholost i snaga redovito završava sramotnom i mučnom smrću. Usto, Gizdelin već ovdje uvodi lik Gospe od Olova, zaštitnice svoga plemićkoga imena, ali i cijele Bosne kao i njezinih izbjeglica. Sučeljavajući lik Gospe od Olova s likom turskoga cara Bajazida, Radojević postiže iznimnu baroknu antitezu dobra i zla, ali i međusobne uvjetovanosti ovih dviju vrjednotâ. Jure Radojević Gizdelin najprije nam opisuje kakva je sva nedjela učinio Bajezid ušavši u Bosnu, posebno naglašavajući njegovo ponašanje pred svetištem Olovske Gospe: “*Crikvu od Olova / Blažene Dvice / sve blago i zlato / i s glave krunice // Ni to poganinu / ne bi njemu dosti / nego još rekoše / protiv Gospi psosti // Protiv slavne Dive / i njezina sina / da ni neg Baezit / na svit Gospodina // U srcu se uzni / k nebesom leteći / da je kralj svih kraljih / u srcu misleći // Tere onu krunu / ku Gospe imaše / sebi je na glavu / Baezit metaše // To Diva videći / stojeći u koru / Baezitu odluči / žalosnu pokoru*”²⁸.

²⁶ *Isto*, str. 6.

²⁷ Prema ŠABANOVIĆ, H.: “Bajazid I. Jildrim”, u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 1, LZ FNRJ, Zagreb, 1955., str. 284.

²⁸ RADOJEVIĆ, J. G.: *Okolišenje...*, nav. dj., str. 33.

Povijest nam govori da se Bajazid na istočnim granicama svoga carstva zaratio s Timurlenkom, tadanjim velikim osvajačem koji je počeo prodirati u Tursko Carstvo. Poznato je da je 1403. Bajazid I. umro u Timurlenkovom sužanjstvu u Akšehiru.²⁹ No, naš Gizdelin poznate činjenice iz Bajazidova života rabi kao tematski poticaj, nagovještaj propasti Turskoga Carstva zbog grijeha i oholosti. Stoga slici kada Bajazid Gospinu krunu stavlja na svoju glavu suprotstavlja sliku njegove smrti. Na neki način možemo odčitati da se ono zlato s krune Gospe od Olova pretvorilo u zlatne verige kojima ga je okovao Timurlenk te je Bajezid u njima sam sebi oduzeo život prezirući sramotu koja ga je sustigla – “Čini mu skovati / veruge od zlata / pak mu ji zaveza / oko bila vrata // (...) Čini mu skovati / od gvozda kibicu / u nju ga zaklopi / kako u tamnicu // I po svoj Aziji čini ga voditi / Baezetu rugo / puk da ga viditi // (...) Te tuge i rugo / ne može podniti / odluči u srcu / od čibe umriti // Glavom udarajuć / sad gori sad doli / i tako u čibi / krv je svoju proli”³⁰.

Spjev o dijelu života i sramotnoj smrti Bajazida I. Jure Radojević Gizdelin iznimno je dobro ukomponirao u cjelinu svoga djela posvećenoga oslobađanju Budima iz turske ruke, što mu također služi i kao alegorija u duhu katoličke obnove te duhu barokne poetike o nestalnosti sreće i života. No, kako je riječ o povijesnom spjevu, Gizdelin se u tradiciji baroknoga vremena poziva na turske anale kuće Otomanović u kojima je pronašao i pročitao svjedočenje o životu i smrti turskoga sultana Bajazida I. Jildrima.

U svoj spjev Jure Radojević Gizdelin umeće i molitvu Blaženoj Djevici Mariji od Olova u latinskom izvorniku “*Orazione alla gloriosa, et miracolosa V.M. di Piombo in Regno di BOSNA*”. Nakon latinske laude Gizdelin donosi pjesmu “*Verseti na poštenje B.D.M. od Olova u Bosni*” u kojoj – kako samo kaže – “*se njoj daje čast i dika radi karstjanskoga dobitka i napridka*”³¹. Tijekom cijele ove pjesme autor vrlo često rabi figuru ponavljanja. Stoga se na trenutak stječe dojam litanijske molitve. Prepričavajući u stihovima sudbinu Bosne za turskih osvajanja, Rado-

29 ŠABANOVIĆ, H., *nav. dj.*, str. 284.

30 RADOJEVIĆ, J. G.: *Okolišenje...*, *nav. dj.*, str. 37

31 *Isto*, str. 41.

jević ujedno hvali i moli Gospu od Olova da pomogne osloboditi sva okupirana kršćanska područja kao što je to učinila s Budimom: “*Nakon jidnog vika / i drugoga malo / svrhu je Budina / to sunce prosjalo // Da ga ti povrati u ruke / karstjanske / Majko i Divice / iz ruke turske // (...) Da Budin održe / i još naprid projdu / osvojivši zemlje / do Olova dojd- du*”³². Stihovi posvećeni Gospi od Olova u svojoj dirljivoj intimnosti doista svjedoče o pjesnikovoj snažnoj povezanosti i privrženosti olovskom svetištu, ali nam govore i o velikoj pobožnosti ovoga pjesnika kultu Blažene Djevice Marije.

Posljednja Radojevićeva pjesma u *Okolišenju i uzetju grada Budina* posvećena je drevnoj slavi Bosne te Gizdelinovu plemićkom pretku knezu Radivoju, pa je ona ujedno i deklaracija samoga pjesnika. Poslije hvalospjeva Bosni i knezu Radivoju Gizdelin govori o svom posjedu u Žrnovnici (“*I tobom se gizda / hladna Žarnonica / kakono po nebu / zvizdica Danica*”³³) te o krutoj stvarnosti mnogih bosanskih plemića raspršenih diljem slobodnoga svijeta, svjedočeći također o tadanjoj vojnoj slavi većine njih, iako u tuđinskoj službi: “*Mnozi su vojvode / kri- latoga lava / mnozi generali / svitloga cesara*”³⁴. Ipak, i u stihovima i u javi jedinstvena je njihova molitva i želja – povratak u Bosnu, na staru kneževsku djedovinu.

Drugo Gizdelinovo djelo *Skazanje o vazetju lipoga Biograda* nešto je kraće, ali i jednostavnije te poetološki nedotjeranije. I sam autor to priznaje pišući u uvodu da je u ovo djelo uložio manje truda i vremena te da se u njemu može pronaći više nedostataka.

3.4. Gizdelinovo Skazanje o vazetju lipoga Biograda

Skazanje je sastavljeno od glavnoga spjeva i dviju pjesama posvećenih Gospi od Olova, od čega je jedna “prepjev marijanskog himna u četiri strofe *O slavo bijelih djevica (O gloriosa virginum)*”³⁵ te kraće prozne

32 *Isto*, str. 44.

33 *Isto*, str. 48-49.

34 *Isto*, str. 49.

35 ŠUTRIN, Rozario: “Vjerni pjesnik Marijin – Jure Radojević Gizdelin”, u: *Marija*, br. 3, god. 27., Split, 1989., str. 94.

povijesti Beograda. Za razliku od *Okolišenja* koje je pretežno sastavljeno od šesteročkih katrena, rjeđe u kombinaciji s osmercima, ovo djelce Gizdelin je sastavio u osmeračkim katrenima.

U *Skazanju vazetja lipoga Biograda* Gizdelin ne opisuje podrobnije bitku niti dosiže približan poetski dojam kao u prethodnome svome djelu. Ovdje se u većoj mjeri priklanja kroničarstvu. Poslije točnih navođenja datuma i događaja spjev završava zahvalom Bogu što je uslišao kršćanske molitve te autorovom osobnom preporukom zagovoru Blažene Djevice Marije od Olova: “*Tebi slava, čast i dika / Gospodine u vik vika / i Divici od čudesa / nas privela na nebesa. // Ka u Bosni sad pribiva / u prilici od čudesi / od milosti voda živa / Diva s Ocem na nebesi.*”³⁶

Nakon prepjevanoga himna “O slavo bijelih djevica” koji Gizdelin naslovljuje “Verseti ali pisam B.D.M. od Olova, koja prosiva čudesi u kraljevstvu Bosanskomu”, Radojević donosi drugu pjesmu posvećenu Blaženoj Djevici Mariji – “Druga pisam B. G. od Olova”. U njoj on, pozivajući se na njezinu ulogu u zauzeću Beograda, nadasve moli Nebesku Majku da se založi kako bi kršćani pobijedili svoje protivnike: “*Kakono nam oslobodi / lip Biograd od Turaka / koji cvili u sužanjstvu / mnogo godin k tebi plaka. // Ti mu s' bila pomoćnica / da s' izbavi od nevolje / i da ORA siva ptica / caru tužno srce kolje*”³⁷ Dalje nastavlja hvaleći i blagoslivljajući Olovsku Gospu te spominjući se bosanskih zemalja u koje se tako žarko želi vratiti. Na kraju moli Gospu da pomogne svim kršćanima, a i njemu samome.

Zaključak

Poslije nešto više od tri stoljeća zastali smo nad djelom gotovo zaboravljenoga hrvatskog pjesnika Jure Radojevića Gizdelina. Iako su djela *Okolišenje i uzetje grada Budina* te *Skazanje o vazetju lipoga Biograda* u odnosu na djela vodećih hrvatskih književnih baroknih imenima (poput Gundulića, Bunića Vučića, Frankopana, Zrinskoga, Vitezovića...) opsegom mala te skromna u poetološkom izričaju, ona nas navode na pro-

36 *Isto*, str. 8-9.

37 *Isto*, str. 12.

mišljanje o životu i težnjama hrvatskih intelektualaca iz sredine i kraja 17. stoljeća.

Po svojim ideološkim komponentama Gizdelinovo *Okolišenje* i *Skazanje* u potpunosti pripadaju hrvatskoj baroknoj poetici. I iako je u baroku sadržaj važniji od forme, analiza teksta naznačuje nam da je Jure Radojević Gizdelin pjesnik koji je dobro poznao konvencije baroknoga spjeva. Unatoč tomu što na pojedinim mjestima retorika nadvladava živu umjetničku riječ, njegova djela u svojoj žanrovskoj odrednici spjeva aktualno-povijesne tematike ne strše. Njihova se baroknost očituje u raznorodnosti sadržaja: epska pjesma, duhovna marijanska pjesma, kratka proza kroničarskoga karaktera itd. Marin Franičević navodi kako se u baroku javljaju gotovo svi poznati oblici stiha³⁸, a na toj crti nedosljednosti u stihu jest i sam Jure Radojević Gizdelin. *Okolišenje* je većim dijelom pisano u šestercima, ponekad u kombinaciji s osmercima, a *Skazanje* je u potpunosti sastavljeno u osmercima.

Dakle, prema svim odrednicama i kriterijima hrvatske barokne poetike Jure Radojević Gizdelin zadobiva svoje mjesto unutar korpusa hrvatske književnosti. On nije autor velikih djela koja su mijenjala smjer ili, pak, sliku o književnosti jednoga naroda, ali ona nisu ni toliko beznačajna da bi ostala zaboravljena. Ta su djela u prvom redu svjedočanstva o jednom burnom vremenu, o velikim idejama te politici čije se posljedice osjećaju i u najnovijem dobu.

Literatura

- *Bosanski franjevci* (priredio i predgovor napisao: Marko Karamatić), Erasmus naklada, Zagreb, 1994.
- BOŽIĆ, Ivan: "Hunyadi, Janos", u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 4, LKZ FNRJ, Zagreb, 1965.
- ĐURIĆ, Tomislav: *Sto najljepših legendi i povijesnih priča iz hrvatske prošlosti*, Zagreb, 1996.
- FALIŠEVAC, Dunja: *Kaliopin vrt*, Književni krug, Split, 1997.

38 Usp. FRANIČEVIĆ, Marin: "O stihu hrvatske književnosti XVII. stoljeća", u: *Rad JAZU*, knjiga 362, Zagreb, 1972.

- FRANIČEVIĆ, Marin: "O stihu hrvatske književnosti XVII. stoljeća", u: *Rad JAZU*, knjiga 362, Zagreb, 1972.
- GEORGIJEVIĆ, Krešimir: *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Matica hrvatska, Zagreb, 1969.
- KAČIĆ MIOŠIĆ, Andrija: *Razgovor ugodni naroda slovinskog*, Zbornik Kačić, Split, 1983.
- KOLUMBIĆ, Nikica: "Neke osobitosti žanrova hrvatskoga književnog baroka", u: *Hrvatski književni barok*, Zagreb, 1991.
- KOVAČEVIĆ, Desanka: "Pavlovići", u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 6, LKZ FNRJ, Zagreb, 1965.
- KRASIĆ, Stjepan: *Pape i hrvatski književni jezik u XVII. stoljeću*, Matica hrvatska, Zagreb – Čitluk, 2004.
- KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan: *Bibliografija hrvatska*, dio prvi, Zagreb, 1860.
- KUNA, Herta: *Hrestomatija starije bosanske književnosti I.*, Sarajevo, 1974.
- LJUBIĆ, Šime: *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na područavanje mladeži*, knjiga II., Riečki, Emidija Mohovića, Tiskarski kamen. Zavod, 1869.
- MIHOJEVIĆ, Josip: *Bogorodica u hrvatskom pjesništvu – od 13. stoljeća do kraja 19. stoljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994.
- ORBINI, Mavro: *Kraljevstvo Slavena. Povijest hrvatskih političkih ideja*, Golden marketing – Narodne novine, Zagreb, 1999.
- PAVLIČIĆ, Pavao: "Barok kao period starije hrvatske književnosti", u: *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti*, Čakavski sabor, Split, 1979.
- PERIČIĆ, Eduard – ŠKUNCA, Bernardin: "Gospa Olovska – Olovo", u: *Čudesnost marijanskih hodočašća*, HILP, Zadar, 2001.
- ŠABANOVIĆ, Hazim: "Bajazid I. Jildrim", u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 1, LKZ FNRJ, Zagreb, 1955.

- ŠANJEK, Franjo: "Povijesni pogledi Mavra Orbinija", u: Orbini, Mavro: *Kraljevstvo Slavena. Povijest hrvatskih političkih ideja*, Golden marketnig – Narodne novine, Zagreb, 1999.
- ŠIMUNOVIĆ, Petar: *Hrvatska prezimena – podrijetlo, značenje, rasprostranjenost*, Golden marketing, Zagreb, 1995.
- ŠIŠIĆ, Ferdo: "Politika Habsburgovaca spram Hrvata do Leopolda I", u: *Rad JAZU*, Zagreb, 1939.
- ISTI: *Povijest Hrvata*, knjiga I. i II., Marjan tisak, Split, 2004.
- ŠUTRIN, Rozario: "Vjerni pjesnik Marijin", u: *Marija*, god. 27., br. 3., Split, 1989.
- ŠVELEC, Franjo: "Epika u hrvatskoj književnosti 17. stoljeća", *Zbornik zagrebačke slavističke škole*, 2:2, Zagreb, 1974.
- ISTI: "Barokni epovi s historijskom temom u hrvatskoj književnosti", u: *Zadarska revija*, god. XXXII., br. 2-3, Zadar, 1983.
- URLIĆ, Šime: "Nekoliko sitnih vijesti o Jurju Gizdelinu", u: *Nastavni vjesnik*, sv. 3, knjiga XXIII., Zagreb, 1915.
- ISTI: "Juraj Gizdelin imenovan vojvoda g. 1655.", u: *Građa JAZU*, knjiga IX., Zagreb, 1920.
- ISTI: "Ivan Tanzlinger Zanotti i njegove pjesme", u: *Građa JAZU*, knjiga V., Zagreb, 1907.
- VODNIK (DRECHSLER), Branko: "Jura Radojević Gizdelin, knez od Bosne – crtica iz stare bosanske književnosti", u: *Savremenik*, god. IV., br. 3., Zagreb, 1909.
- ZLOUŠIĆ, Ljudevit: "Najnoviji podatak o slici Olovske Gospe", u: *Dobri pastir*, sv. I-IV, god. III., Sarajevo, 1952.-1953.

Vanda BABIĆ – Sanja KNEŽEVIĆ

HOMAGE OF HOLY VIRGIN IN JURE RADOJEVIĆ GIZDELIN'S LITERARY WORKS

Summary

Although he doesn't belong to the group of the most prominent Croatian baroque writers, Jure Radojević Gizdelin certainly does not deserve to be forgotten, even more because during a very turbulent period of the Croatian history he defended his homeland equally with both saber and pen. With that leading idea the authors of this article endeavor to throw light upon the character and work of this Croatian soldier and poet of Bosnian origin, with a reference to Holy Virgin Mary, whom he reveres with a special zeal. His works "Okolišenje i uzetje grada Budina" and "Skazanje vazetja lipoga Biograda" are pervaded with a deep devoutness to Our Lady of Olovo to whom he writes praises and in whose help he relies upon in the fight against obnoxious Turkish conquerors and usurpers of the Bosnian Kingdom.

Key words: *Jure Radojević Gizdelin, Holy Virgin Mary, homage, Olovo, epic, baroque, verse.*